

LA PROMOCIÓ DE LA LECTURA A LES LLIBRERIES DE CATALUNYA (2020-2023)

THE PROMOTION OF READING IN BOOKSTORES IN CATALONIA (2020-2023)

LA PROMOCIÓN DE LA LECTURA EN LAS LIBRERÍAS DE CATALUÑA (2020-2023)

Maite Cusó
llibreria@pebrenegre.cat
Llibreria Pebre Negre

Rebut: 21/10/2024; Acceptat: 31/10/2024; Publicat: 27/11/2024

Com citar-ho:

Cusó, Maite. «La promoció de la lectura a les llibreries de Catalunya (2020-2023)». *Anuari de Biblioteques, Llibres i Lectura*, vol. 8 (2023), e021. DOI: <https://doi.org/10.1344/ABLL.2023.8.021>

No es permet un ús comercial de l'obra original ni la generació d'obres derivades.

Maite Cusó, 2023

Resum

S'analitza la transformació de les llibreries catalanes durant el període 2020-2023, marcat per l'impacte de la pandèmia de covid. Un dels canvis principals fou la digitalització, amb l'obertura de botigues en línia, inicialment poc freqüent, però esdevinguda essencial. La pandèmia també va reforçar l'autoestima del sector i va posar en relleu la importància de la lectura, amb un augment de vendes i noves iniciatives com Llibreries Obertes, que va permetre la compra de llibres de proximitat durant el confinament. A més, es consolida un model de llibreria petita, sostenible i arrelada al territori, encara que també hi ha llibreries de dimensions mitjanes amb un fort suport inicial. Les llibreries han esdevingut espais culturals dinàmics amb activitats variades, que han contribuït a la cohesió comunitària. En un futur, es destaca la importància d'integrar aliances digitals i analògiques per mantenir la singularitat, proximitat i sostenibilitat del model cultural i econòmic de les llibreries.

Paraules clau: Llibreries, Promoció de la lectura, Hàbits lectors, Estadístiques culturals, Mercat del llibre

Abstract

The study analyses the transformation of Catalan bookshops between 2020 and 2023, a period marked by the impact of the pandemic. One of the main changes was digitization, with the opening of online bookshops – initially in small numbers, but now forming an essential part of the book trade. The pandemic also boosted the sector's self-esteem and highlighted the importance of reading, with an increase in sales and the launch of new projects like *Llibreries Obertes* (Open bookshops), which allowed readers to buy books locally during the lockdown. Additionally, a model of small, sustainable bookshops rooted in the community has been consolidated, although there are also medium-sized bookshops that received strong initial support. Bookshops have become dynamic cultural spaces offering a variety of activities, thus helping to strengthen community cohesion. Looking ahead, the study emphasizes the importance of integrating digital and analogical alliances in order to maintain the uniqueness, proximity, and sustainability of the book trade's cultural and economic model.

Keywords: Bookshops, Reading promotion, Reading habits, Cultural statistics, Book trade

Resumen

Se analiza la transformación de las librerías catalanas durante el período 2020-2023, marcado por el impacto de la pandemia. Uno de los principales cambios fue la digitalización, con la apertura de tiendas en línea, inicialmente poco frecuente pero que se ha vuelto esencial. La pandemia también reforzó la autoestima del sector y puso de relieve la importancia de la lectura, con un aumento en las ventas y nuevas iniciativas como *Llibreries Obertes*, que permitió la compra de libros de proximidad durante el confinamiento. Además, se consolida un modelo de librería pequeña, sostenible y arraigada en el territorio, aunque también existen librerías de dimensiones medianas con un fuerte apoyo inicial. Las librerías se han convertido en espacios culturales dinámicos con actividades variadas, contribuyendo a la cohesión comunitaria. En el futuro, se destaca la importancia de integrar alianzas digitales y analógicas para mantener la singularidad, proximidad y sostenibilidad del modelo cultural y económico de las librerías.

Palabras clave: Librerías, Promoción de la lectura, Hábitos lectores, Estadísticas culturales, Mercado del libro

1 Introducció

Durant el període 2020-2023, les llibreries van experimentar molts canvis a conseqüència de la pandèmia: un dels més destacats va ser el gran nombre de llibreries que van obrir pàgines de venda en línia, un fet que abans del 2020 no es considera necessari i que ha passat a ser quasi imprescindible per a la gran majoria de les llibreries.

La valoració del mateix sector, i en particular de les llibreries, també va ser un altre efecte de la pandèmia. Vam situar el llibre i la lectura en un lloc prioritari i imprescindible per a la gent. Vam disposar d'un termòmetre per mesurar la lectura com a resposta al tancament total o parcial. Aquesta demanda de lectura es va veure reflectida en un augment de lectors i de les vendes de llibres. Satisfacció doble: el públic lector existeix i, a més, compra llibres a les llibreries.

El model de llibreria que es consolida al nostre territori és una llibreria petita amb una mitjana de dos treballadors, que tenen una comunitat lectora, un barri, poble o ciutat de referència. L'Escola de Llibreria ha impulsat i format una nova generació de llibreters i llibreteres. I se segueixen obrint més llibreries que no pas en tanquen.

2 Les llibreries: dades generals

Les llibreries, durant la pandèmia, van tancar en una primera etapa, però ràpidament van aconseguir ser considerades serveis de primera necessitat. Aquest fet va permetre poder fer entregues de llibres, seguint les mesures exigides segons el moment, des del mes de maig del 2020.

No tenim precedents d'un fet tan singular com la pandèmia, i s'ha escrit molt sobre què va significar socialment, però la necessitat de continuar fent funcionar l'engranatge de la cadena del llibre és un fenomen molt concret que va fer pujar l'autoestima del sector del llibre, en general, i de les llibreries, en particular. El llibre i la lectura van ocupar un lloc important durant el confinament, i es va interpretar com una visibilització de la figura del lector que sí que llegeix i ho necessita. Un fet cultural molt rellevant i que sovint costa de quantificar i visualitzar. Al teatre comptem cadires, però com quantifiquem i posem en valor l'acte íntim de llegir un llibre? El període de confinament ens va ensenyar molt sobre la necessitat de la cultura, en general, i de la necessitat de llegir un llibre, en particular.

Va haver-hi moltes iniciatives per part de les llibreries i editorials, i des del món de la cultura en general, per aconseguir aquest objectiu comú: fer arribar els llibres arreu. N'hi va haver que van sumar molt, com ara Llibreries Obertes, impulsada per la cooperativa cultural Som, amb el suport d'editors, autors, llibreries, entitats culturals i periodistes del sector, que va permetre que molta gent que volia comprar llibres ho pogués fer des d'aquesta plataforma. Es feia la compra i pagament des de casa, i més endavant es podien passar a recollir a la llibreria que s'escollia. Això va repercutir positivament en tota la cadena del llibre, des de l'autor fins al lector, ja que l'engranatge no s'havia d'aturar amb el tancament. D'una banda, va ajudar les llibreries de barri, de proximitat, que no disposaven de canal de

venda en línia i, de l'altra, va afavorir que la gent no deixés de comprar llibres encara que estigués a casa tancada.

En paral·lel, hi va haver iniciatives molt diverses per aconseguir posar la lectura al servei de la població. Les llibreries van rebre comandes de llibres per tots els canals de comunicació disponibles a cada una: correu electrònic directament, xarxes socials, trucades o visites a la porta de l'establiment (complint les normes i restriccions segons el moment). La gent volia llegir, però també volia ajudar que els tancaments temporals no significuessin quedar-se sense llibreria a llarg termini; es volia llegir i es volia contribuir a mantenir les llibreries. Aquest doble suport va fer sorgir en temps rècord diverses iniciatives d'ajuda molt importants. Per exemple, comprar xecs regal a les llibreries per poder fer aportacions de diners sense obtenir llibres immediatament.

Aquest fet és clau per entendre el període que volem analitzar, ja que la pandèmia va evidenciar que la majoria de les llibreries de Catalunya no teníem pàgina en línia des d'on fer les comandes; només llibreries grans o molt poques de les petites disposaven d'aquest canal de venda.

Entre el 2020 i el 2023 l'increment de llibreries que van afegir aquest servei és molt gran. Així doncs, la majoria disposa d'aquest servei o, si més no, ja considera imprescindible tenir un canal propi de venda digital o utilitzar el servei de *TodosTusLibros*. Per tant, més enllà del nombre, que és substancial, ha canviat la consideració que les llibreries tenen del fet de disposar o no de comerç en línia. Abans el món digital servia per comunicar, difondre i dinamitzar les activitats que passaven a la llibreria. D'ençà del 2021, s'ha generalitzat que a les pàgines web de les llibreries també s'hi incorpori l'opció de vendre llibres, sens dubte un canvi molt rellevant.

Tant les llibreries que en tenen com les que no també fan servir una altra eina mencionada més amunt, *TodosTusLibros*, que és el servei de la CEGAL (Confederación Española de Gremios y Asociaciones de Libreros) que permet localitzar títols concrets de llibres i saber-ne la disposició en temps real, i fins i tot en alguns casos es poden comprar. Es tracta d'un servei cada cop més estès entre els lectors, i que ajuda les llibreries a localitzar exemplars i els clients a escollir on volen comprar el seu llibre; una connexió entre lectors i llibreries més enllà de les plataformes d'Amazon, que atreu cada cop més públic. Facilita consumir responsablement (permet escollir on adquireixes el llibre), pots fer consulta digital i pots comprar directament a la llibreria (es manté el contacte personal i pròxim) sense perdre els avantatges del sistema de cerca de llibres específic en temps real. Finalment, permet que els clients connectin amb la xarxa de llibreries de proximitat. Aquesta plataforma també ha sofert una gran millora des del 2020.

L'impuls indiscutible de la digitalització del servei del comerç en línia de moltes llibreries també va reforçar la xarxa de llibreries. Les noves generacions de llibreteres i llibreteres han incorporat pràctiques de cooperació, de suport mutu, que, tot i que ja venien d'abans, la crisi de la pandèmia va reforçar. Es va brindar entre les llibreries, però també entre el sector de la cultura i els veïns dels barris; arreu va significar un reconeixement a les llibreries del nostre país i a la importància de la lectura.

3 Models de llibreries

Quan parlem de *model* no ens referim a patró o cotilla, sinó a característiques comunes que tenen les llibreries de Catalunya. Sembla que durant el període 2020-2023 s'ha anat consolidant un model de llibreria més aviat petit, en dimensions i equips, més sostenible econòmicament i capaç de reaccionar als possibles embats. I en segueixen naixent de noves, com ara l'Espai Llavors, Mitja Mosca, Bambú, Cent Vides o d'altres, amb aquest format.

Però, tot i així, veiem com just en aquest moment s'han obert llibreries més grans, d'una dimensió mitjana, pel que fa al local i l'equip humà, i amb un capital inicial d'arrencada de suport molt significatiu i singular, per exemple: la nova llibreria Ona del carrer Pau Claris (2020) i la llibreria Finestres (2021), les dues a Barcelona.

Segons les dades de l'informe *Mapa de Librerías de España 2023* (2024) hi ha hagut un descens de les llibreries a tot l'Estat. De les 2.977 del 2022 s'ha passat a les 2.792 el 2023. Però cal dir que hi ha hagut una depuració del sistema de comptabilitzar què s'inclou com a llibreria i què no, i aquest punt és clau per entendre aquest canvi.

D'acord amb aquest cens, el nombre de llibreries a Catalunya és de 410 a la comunitat autònoma, i representa un 14,7 % de les llibreries de tot l'Estat. Respecte de la població de Catalunya (7.901.963 habitants), hi ha 5,19 llibreries per cada 100.000 habitants. Tot i així, la distribució territorial segueix sent molt desigual.

En aquesta transformació de la definició del que és i el que no és una llibreria, s'ha creat un nou element per acollir tot allò que no compleix els requisits per ser-ho, però que fa una funció en la xarxa de llibreries: els anomenats *PVL* (punts de venda de llibres) com a complement d'aquesta extensa xarxa.

Així doncs, si parlem de llibreries trobem que el format majoritari és el de llibreria de dimensió petita amb dos treballadors de mitjana, i en paral·lel poques llibreries de grans dimensions. Aquesta fórmula explica la gran capillaritat i diversitat de llibreries que trobem al territori.

4 Activitats lligades al llibre i la lectura des de les llibreries

Les llibreries són centres d'activitat cultural, cadascuna arrelada al seu territori i vinculada a la seva comunitat. Cal dir que trobem perfils molt diferents, perquè no hi ha un model, sinó una fórmula que adapta la proposta de l'equip que dirigeix i orienta la llibreria, que li dona el caràcter, el perfil i l'especialitat, junt amb la comunitat que hi interactua, el veïnat, els lectors que es vinculen a la proposta específica de cada llibreria. Realment la recepta en cada cas és molt particular, però potser aquest n'és un dels secrets: la singularitat de cadascuna i la vocació de dinamitzar la vida cultural entorn del llibre i fomentar la lectura.

Les llibreries ofereixen usualment una programació d'activitats al voltant del llibre: des de contacontes o tallers per a nens, passant per presentacions o debats, fins a jornades sobre

temes específics. Els formats també poden variar molt, de les presentacions tradicionals a formats més creatius i innovadors, però al final sempre es busca despertar l'interès per descobrir aquell autor, obra o il·lustrador. Algunes llibreries ofereixen clubs de lectura o col·laboren amb la biblioteca del barri o poble per organitzar-ne un. Cal dir que sense la complicitat de totes les baules del llibre moltes d'aquestes activitats no serien possibles. Les editorials són les aliades principals, que, junt amb la part de l'autoria, s'impliquen en tantes i tantes propostes per donar a conèixer les seves obres als lectors. Aquest trajecte és molt interessant, perquè segueix sent el factor humà el que dona una singularitat molt especial a cada acte, a cada presentació, on els diferents agents creen una proposta cultural que ha multiplicat el paper de dinamitzador cultural de les llibreries al seu territori.

5 Possibles tendències i conclusions

La pandèmia va posar en valor les llibreries; a cada racó del territori es va veure la funció que fan i com de necessàries són en el teixit cultural del país. Aquesta conjuntura va posar en valor la funció que fa el ric teixit de llibreries als nostres barris, pobles i ciutats.

La riquesa i singularitat de les propostes culturals que acullen les llibreries són clau per entendre una de les fortaleses de les llibreries: el caliu, una proximitat amb el lector que reforça els vincles culturals. Digitalització sí, però sense perdre aquesta identitat llibretera, de proximitat i compromesa amb la cultura. Cal dir que les llibreries saben que formen part d'un ecosistema ric i alhora desigual, i aquest és un dels reptes que haurem de gestionar en el futur.

Trobar un llibre a internet és cada cop més fàcil; per tant, quin paper tenim les llibreries? Ens cal buscar aliances digitals i analògiques per no quedar exposades i vulnerables com a baula feble d'una cadena de negoci. Ens cal seguir reforçant la xarxa, la comunitat, l'espai físic de trobada i digital de contacte, de vincle del sector que caracteritza aquest model de llibreries singulars: sostenibles econòmicament, necessàries culturalment.

6 Bibliografia

Mapa de librerías de España, 2023 [en línia]. [Madrid]: CEGAL, Confederación Española de Gremios y Asociaciones de Libreros, [2024]. 54, [7] p. <<https://www.cegal.es/wp-content/uploads/2024/03/MAPA-LIBRERIAS-2023.pdf>>. [Consulta: 27/05/2024].

Editors
Lluís Agustí
Maite Comalat

ANUARI DE BIBLIOTEQUES, LLIBRES I LECTURA 2023